

Marija in Andrej Štremfelj o Everestu

O Andrejevem vzponu na vrh Everesta leta 1979 in o skupnem vzponu na vrh leta 1990, ki sta ga opravila kot prvi zakonski par v zgodovini

Pogovarjala se je: **Marjeta Keršič – Svetel**

Andrej, bil si član odprave na Everest leta 1979, z Nejcem Zaplotnikom sta bila prva Slovenca, ki sta prišla na vrh ... Kako se spominjaš odprave in vajinega takratnega vzpona?

»Ekarjevi fantje« na taboru ena pred odhodom na vrh (z leve proti desni: Andrej Štremfelj, Nejc Zaplotnik, Marko Štremfelj)

Andrej: Čeprav sem bil prej že na Gašerbrumu, sem šel na odpravo kot »zelenec«. Nikakor nisem bil tam zato, da bi prišel na vrh. Tudi sam nisem resno računal s tem. V začetku sem imel strašne zdravstvene težave, tako da sem pravzaprav zamudil ves začetni del odprave – ko sem prišel k sebi, so bili drugi že na Rami. Potem pa sem nekako ujel ritem. Če se spomnim odprave kot celote, je seveda splošni občutek predvsem, da sem bil le eden izmed mnogih. Kolesce v mehanizmu. Edini član odprave, ki so ga majčkeno razvajali, je bil Šrauf. Njega se je vsaj delno uslišalo glede tega, kdaj bi rad šel na hrib – preostali smo šli, ko smo pač prišli na vrsto. Ko pa smo bili na vrsti Kranjčani, je bil Nejc tisti motor, ki je vlekel vse skupaj naprej. Jaz sem ves čas malce okleval ... ves čas me je skrbelo, kako bom prišel dol ... Nejc pa je bil stoprocentno odločen, da gre na vrh. Neizprosno odločen. Sploh ni premišljeval o tem, kako bo šel dol – hotel je priti na vrh Everesta. Nič ni dvomil. Ko je v Sivi stopnji padel s previsa, me je bilo od strahu skoraj konec – on pa se ni niti za hip obotavljal ali dvomil o tem, da je treba na vrh. No, ko sva prišla čez tisto stopnjo, je postalo jasno, da bova šla res do vrha.

Tam se je zgodil zelo čuden pripetljaj z uro. Pod Sivo stopnjo sem pogledal na uro in videl, da kaže tri. V resnici je kazala petnajst minut čez dvanajst – ampak jaz sem mislil, da kaže tri, in postalo mi je kar slabo: tako pozno! No, ko sva bila čez Sivo stopnjo, sva po radiu poklicala Toneta Škarjo, ki je bil vodja odprave, in šele takrat se nama

je posvetilo, koliko je zares ura. Takrat sva bila iz vode! Obema je bilo jasno, da bova šla na vrh. Edino, kar nama ni bilo jasno, je bila smer sestopa. Resno sva razmišljala, da bi sestopila na jug, po normalni smeri na južno sedlo. Ampak tam ni bilo nikogar več in to bi bil za naju strašno krut položaj. Tako sva se odločila, da bova sestopila po Hornbeinovem ozebniku. Vse sva si precej dobro ogledala že med vzpenjanjem, imeli smo odlično ameriško fotografijo, na kateri je bila lepo vidna polica, ki vodi v ozebnik ... Nejc je to še posebno dobro preučil. Tako nisva imela težav z iskanjem prave smeri sestopa.

Izpolnila sta cilj odprave, bila sta prva Jugoslavana na vrhu Everesta ... sta doživela kakšno euforijo?

Andrej: Bilo je tako kot na vsakem vrhu, ki ga zelo težko dosežeš ... V prsnem košu čutiš nekakšne mravljince, pričakovanje tik pod vrhom je silovito, na vrhu pa si kar malo zbeگان. Tudi midva sva bila malce zbeگانa – kar znašla sva se na vrhu Everesta. Kaj pa zdaj?! Bil je nenavaden občutek.

Kaj pa potem, ko ste bili že v dolini, ko ste se vračali domov... kakšen je bil občutek in kako so drugi sprejeli ta uspeh?

Andrej: Spominjam se, da so bili nekateri kar malo v skrbeh, da se bom zaradi Everesta prevzel. Kar nekaj ljudi mi je reklo: »Da ne boš zdaj mislil, da se je svet spremenil!« Toda niso me dobro poznali. Zame je bil to velik uspeh, ki sem ga bil vesel – samo to.

Takrat je odpravo spremljala vsa država, iz baze ste se celo neposredno oglašali po radiu, vsi so vedeli, kaj se dogaja na Everestu. To je moral biti svojevrsten občutek.

Andrej: Res je bilo nekaj posebnega. Pozneje je bilo podobno samo še ob Lhotseju. In pri Humarju. To je bil velik projekt, s katerim so se ljudje množično identificirali. Alpinizem je bil v središču pozornosti.

Sprejeli so vas celo politiki ...

Andrej: Seveda! Dobili smo državna odlikovanja. S podpisom maršala Tita. Dobro se spomnim, da nas je sprejel Veselin Djuranović. Ko smo se

Pogled na Everest s severne strani sedla Lo-La, kjer je viden Zahodni greben od zahodne rame do vrha. (foto: Andrej Štremfelj)

vračali, smo na letalu seveda proslavljali in tudi nekaj popili ... In Šrauf je rekel, da ne bo šel iz letala, razen, če pripeljejo godbo na pihala. In ko smo na Brniku pogledali iz letala, je zaigrala godba na pihala in čakala nas je rdeča preproga! In cel sprevod, ki nas je spremil v Kranj, tam pa je bila na takratnem Trgu revolucije velika slovesnost. Tega sploh nismo pričakovali. Bilo je res posebno doživetje.

Everest leta 1990 je bil povsem drugačna zgodba, kajne?

Andrej: Res je. Povsem drugačna zgodba. Odpravo so organizirali Tržačani, ki so hoteli imeti za vodjo Tomaža Jamnika. Midva pa sva imela po Karakorumu leta 1986 zelo tesne stike in tako je Miško Tržičanom rekel, da bi me rad vzel s seboj. Ko mi je predlagal Everest, sem po kratkem premisleku odgovoril, da sem za to, ampak samo, če gre zraven tudi Marija. In tako je potem tudi bilo.

Marija: Andrej me je vprašal: »Bi šla na Everest?« Jaz pa sem odgovorila: »Zakaj pa ne!« Tako se je rodila ideja, da greva skupaj na Everest. Čisto spontano. To je pravzaprav nekakšna rdeča nit mojega alpinizma: stvari se razvijajo in se takrat, ko je čas za to, pokažejo same od sebe. Z alpinizmom se nisem ukvarjala zato, da bi nekoč prišla na Everest. Everest mi je tako rekoč sam prišel naproti.

Andrej, zastavlja se seveda vprašanje, kakšno motivacijo si imel po vzponu, kot je bila smer po Zahodnem grebenu Everesta, da si se lotil vzpona po normalni smeri z juga.

Andrej: Tu je šlo za nekaj pomembnih dejstev, ki so zdaj začuda pozabljena. Sploh nismo imeli namena plezati po normalni smeri. Imeli smo namen preplezati ameriški Zahodni greben. Takrat je veljalo pravilo, da je za normalno smer z juga vsako leto dobila dovoljenje le ena odprava – in mi smo to zamudili. Odločili smo se za ameriški Zahodni greben. Meni pa tista dolga prečnica, ki vodi do Rame, ni bila niti najmanj všeč. Predlagal sem, da splezamo prvenstveno varianto iz tabora II naravnost do našega tabora IV iz leta 1979. In to smo tudi storili.

To pa je zelo malo znano!

Andrej: Res je. Pred kratkim sem imel v rokah knjigo, ki opisuje vse prvenstvene vzpone na Everest – in tega ni zraven. Nimam pojma, kako je to mogoče, saj gospa Hawley za to smer ve. V Katmanduju nas je podrobno zaslišala, kot je njena navada, in natančno smo opisali smer, v kateri smo napeli vrvi. Vendar se je vreme potem poslabšalo in nismo nadaljevali. Se pa zelo dobro spominjam, kako sva z Marijo in dvema šerpama prišla prav na kraj, kjer smo imeli leta 1979 tabor

V zasneženi steni sedla Lo La (foto: Andrej Štremfelj)

IV. Oziral sem se že po polici, ki vodi v Hornbeinov ozebnik, tja, kjer sva se z Nejcem vračala. Celozelo hitro smo se povzpeli do tja. Resno sem mislil na to, da bi šli kar od tam na vrh. Potem pa je zapadlo več kot pol metra snega in prečenje v Hornbeinov ozebnik je postalo silno nevarno. Poleg tega je gaženje in postavljanje dodatnega tabora ekipi pobralo malo preveč moči. Tako smo se potem preusmerili v normalno smer, po kateri sta šla z juga na vrh tudi Hillary in Tensing leta 1953.

Tudi v normalni smeri nisem ostal brez motiva za vzpon – hotel sem na vrh brez dodatnega kisika. Vendar drži, da smo predtem preplezali novo smer – naravnost iz Zahodne globeli na Zahodni greben.

Sta se z Marijo sploh zavedala, da sta postavila enega izmed rekordov Everesta, da sta bila prvi zakonski par na vrhu najvišje gore sveta?

Andrej: Kje pa! To sva izvedela šele v Katmanduju. In tudi to, da se nama je prvenstvo pravzaprav posrečilo tako rekoč za las – kmalu za nama je bil namreč na vrhu še en poročen par, Rus in Američanka. Hawleyjeva naju je silno natančno izprašala in nama potem povedala, da sva bila prva zakonca na vrhu. Kar debelo sva pogledala!

Vzpon na osemtisočak je fizično silno zahtevna stvar – kako pa je pri tem ženski? Marija, ti imaš za seboj tri osemtisočake. Kaj meniš – je to, da si ženska, na tako visoki gori zelo oteževalna okoliščina?

Marija: Ženske smo brez dvoma telesno šibkejšje od moških. Tako pač je ... Imamo manj mišične mase, torej manj moči. Z alpinizmom ni prav nič drugače kot z drugimi športi – dosežki žensk se z dosežki moških ne morejo meriti. Zadnji ženski osemtisočak je bil dosežen šele predlani – to samo po sebi marsikaj pove!

Morda pa imamo po drugi strani ženske tudi nekatere prednosti – morda smo bolj vztrajne, trmaste?

Marija: To pa! Vztrajnost je prav gotovo lastnost, ki je imamo alpinistke veliko. In potrpežljivost. Zdi se mi, da se ženske lažje sprijaznimo z dolgotrajnimi neprijetnostmi. Tega smo navajene. Spomnim se na primer vseh težav pri oblačenju na Južnem sedlu Everesta. Za vsak gumb, ki si ga zapel, si porabil toliko časa kot dveleten otrok. Moški so pošteno preklinjali! Če si ženska, pa imaš težave že s tem, kako iti na stranišče! Popolnoma

Plezanje v prvenstveni varianti na Zahodni greben (foto: Andrej Štremfelj)

moraš sneti plezalni pas in se sleči tako rekoč do golega. Moškim vsega tega ni treba. To so stiske, ki te doletijo že v navadnih gorah, za to sploh ni treba na Everest. Ampak vseh teh zapletov se tako navadiš, da potem tudi težave v velikih višinah, ko ti je slabo in ko postaneš počasen, nekako lažje prenašaš.

Sta vidva plezala na Everest kot mož in žena ali bolj kot dobro utečena alpinistična naveza?

Andrej: Bolj kot utečena naveza. Naša odprava ni bila dovolj močna, da bi lahko imela na Južnem sedlu kar naprej kakšno navezo, ki bi čakala na vreme in ugodno priložnost za vzpon na vrh. Mi smo na lepo vreme čakali v bazi. Ko se na Everestu pojavi lepo vreme, se to skoraj nikoli ne zgodi za en sam dan, ampak za dva, tri, štiri dni. In takrat se je treba pognati po hribu navzgor. Ko je bil prvi lep dan, smo odšli iz baze, prišli v enem dnevu v tabor II, naslednji dan na Južno sedlo, tretji dan pa na vrh. Ko smo prišli na Južno sedlo, je zvečer pihal orkanski veter. Močno smo dvomili, da bomo lahko šli naslednji dan na vrh. Velikokrat slišim, da ljudje odhajajo z Južnega sedla pro-

ti vrhu sredi noči – mi pa smo šli šele ob petih zjutraj. Prej je vso noč divjal vihar. Veter je malo pokenjal, ampak še zmeraj je tako zelo pihalo, da sem sklenil, da ne bom tvegaj svojih prstov, ampak bom raje vzel dodatni kisik. Takrat mi je res zmanjkalo motivacije! Če bi mi kdo lahko zagotovil, da bo Marija prišla na vrh, ne da bi šel jaz zraven, ne bi šel gor. Cel vzpon proti vrhu, vse do Južnega vrha, sem trpel kot Kristus in vso pot me je Marija priganjala: »Daj, nikar ne počivaj! Naprej, naprej!« Prav nobene motivacije nisem čutil. Hodil sem s tako muko, da ne morem povedati. Na Kanč sem prišel brez kisika veliko laže kot takrat na Everest! Šele na Južnem vrhu, ko je bil cilj tako rekoč na dosegu roke, se mi je energija vrnila – potem je šlo laže do vrha.

Marija je bila prva Slovenka na vrhu Everesta in trinajsta ženska na vrhu sploh – zelo malo jih je bilo pred njo. Je imel ta dosežek dovolj velik odmev?

Andrej: Mislim, da je imel njen vzpon kar velik odmev. Tisto pomlad je sicer Tomo Česen splezal na Lhotse – ampak naš Everest je bil kljub temu zelo odmeven, ravno zato, ker je Marija prišla na vrh. Takrat so nama vaščani doma naredili tak sprejem, da ga ne bova nikoli pozabila!

Marija, kam bi med svojimi tremi osemtisočaki umestila Everest?

Marija: Everest je pač Everest – najvišji je. Toda veliko bolj mi je pri srcu odprava na Čo Oju. Tisto je bila zelo lepa odprava, takrat sva prehodila zelo samotne predele. Kar pa zadeva težave, je bil vzpon na Broad Peak zame težji kot vzpon na Everest. Za Everest sem bila strašansko motivirana. Res je bilo tako, kot je povedal Andrej: on zadnji dan najraje sploh ne bi šel na vrh, jaz pa sem bila pripravljena na veliko slabše razmere, kot sva jih potem imela. Počutila sem se zelo močno in polno energije. Če se spomnim tistega zadnjega dne in vzpona na vrh, se mi zdi, da sploh ni bilo naporno. Takrat sva oba zelo jasno spoznala, kaj pomeni motivacija. Ne samo, da ti pomaga na vrh, lahko te tudi ohrani pri življenju.

Na Everest sta šla oba – otroke pa sta pustila doma. Vaju je kaj skrbelo, kaj bo, če bo šlo kaj narobe?

Andrej: Veš, kako je to ... Zmeraj računava na to, da ne bo šlo nič narobe. Edino, kar sva razmišljala, ko sva bila še doma, je bilo, da ne bova

hkrati hodila čez Ledeni slap. Pa sva potem stori-la tudi to – šla sva skupaj. Petkrat. Sva se pa pošte-no potrudila, da sva bila kar se da hitra.

Marija: Jaz sem o tem, kaj bo z otroki, če se na-ma kaj zgodi, razmišljala, preden sem šla na od-pravo. Ko smo bili v baznem taboru, pa nič več. Te odločitve, ki jih moram sprejemati že, odkar ple-zam, so zame najtežje, kar se mi v življenju dogaja ... Seveda je za žensko, ki je mama, zelo huda dile-ma, ali naj sploh nadaljuje tako dejavnost, kot je alpinizem. Ampak to so dileme, o katerih raz-mišljam doma. Ko pa se odločim in grem, ko sem na odpravi ali v steni, poskušam razmišljanje o otrocih čimbolj izključiti. Drugače ne gre. Takrat je treba vso energijo in vse razmišljanje vlagati v vzpon in v nič drugega.

Odločila sem se, da bom šla na Everest, čeprav imam otroke. Verjamem, da ima vsak človek svojo pot v življenju. Rezultati tega, s čimer se ukvarjaš, ti povedo, ali si na pravi ali na nepravi poti. Če počneš stvari, zaradi katerih si boljši, zaradi kate-rih je v tebi več dobrote – potem je to prava pot. Če pa bi to početje prinašalo negativne posledice, recimo jezo, častihlepe, napuh – potem bi bilo to zelo narobe. Čutim, da so gore, kot jih doživljam, moja prava pot. Seveda nisem izključila možnosti, da bi se mi kaj zgodilo. To bi bilo neumno, kajti alpinizem je nevarno početje. Ampak razmišljala sem takole: ljudje se pravzaprav pogosto odločimo početi stvari, za katere vemo, da se lahko slabo končajo. Samo, da se v alpinizmu katastrofa zgodi bliskovito, v vsakdanjem življenju pa se ubijamo počasi – nekateri s cigaretami, drugi z alkoholom, tretji z drogami, četrti z nezdravo hrano... Razlika je v tem, da se s temi nevarnostmi vsakdanjega živ-ljenja večina ljudi zlahkoto sprijazni – ker to sko-raj vsi počno. Z alpinizmom pa ne. Z alpinizmom se ukvarja le peščica ljudi in preostali težko razu-mejo našo pripravljenost, da tvegamo.

Andrej, tvoja alpinistična in himalajska kariera je resnično zelo bogata. Imaš veliko možnosti primerjati. Je Everest v resnici tako izjemna gora – ali pa se ga sloves drži samo zato, ker je pač višji od vseh drugih vrhov?

Andrej: Everest je nesporno najvišja gora na svetu. Vseh šest osemtisočakov, ki so nižji od 8300 m, sodi po težavnosti vsaj kategorijo nižje. Morda je izjema Nanga Parbat, ki ima pregovorno zop-rno vreme. Višina je odločilna! Je pa res, da je Eve-

rest oblegan. To se je kazalo že leta 1990: potem, ko je zapadlo pol metra snega, je bila po prvem dnevu lepega vremena do Južnega sedla že meter široka gaz! Pravi stampedo. Na gori je toliko ljudi, da pregazijo celo pot, fiksne vrvi so napete – preostane ti le še, da sopihaš navzgor. No, res pa je, da nad Južnim sedlom takrat, ko sva šla z Marijo na vrh, razen desetih metrov neke stare vrvi v Hillaryjevi stopnji ni bilo napete nobene vrvi. Gor in dol sva šla brez vrvi.

Zdaj pravzaprav sploh ne moreš splezati na Everest po normalni smeri v alpskem slogu – razen, če se po naključju zgodi, da si na gori sam. Predlanskim se je zgodilo, da jeseni ni bilo na Everestu nobene odprave po normalni smeri. Ampak to je izjemen položaj – navadno je na gori na stotine ljudi, povsod so napete vrvi, povsod so tabori, povsod ljudje, ki ti lahko pomagajo – to ni več tisto, kar naj bi alpinist na gori pravzaprav iskal. Prav zato zdaj toliko več ljudi pride na Everest – psihološko je to popolnoma drugačen po-

ložaj, kot če je naveza ali odprava na vsej gori sama ali pa, če celo plezaš čisto sam. To je popolnoma neprimerljivo!

Marija: V petdesetih letih, kolikor jih je minilo od Hillaryjevega in Tensingovega vzpona na Everest, se je na Himalaji marsikaj spremenilo... Žal mi je, da je tako. S tem, kar se zdaj dogaja na Everestu, se gora pravzaprav nekako prostituira. Everest je še zmeraj najvišja točka sveta in bi moral ostati neokrnjen za tiste, ki so se pripravljene lotiti alpinizma na prvobiten način, v skromnih razmerah. To pomeni, da ne preseliš vsega udobja, ki si ga navajen doma v stanovanju, v bazni tabor. Ljudje, ki ne morejo živeti brez tuša in fotelejev, ne sodijo na Everest. Žal se zdaj dogaja dobesedno to. Sploh ne moreš doživeti prvinskosti naravnega okolja. Če je vsa pot do vrha opremljena z vrvmi, če uporabljaš kisik že na 6000 m, če ti nosijo v bazo svežo solato in imaš na gori pet nosačev, ki skrbijo samo za tvoje udobje – to ni več alpinizem. ○

Andrej in Marija Štremfelj na najvišji točki sveta